

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / SENTABR /
9-SON, I-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
I-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA INVESTITSION FAOLIYATNI RAG'BATLANTIRISH VA BAHOLASHNING XORIJIY TAJRIBASI	34
Aytmuratova Ulbike Jalgasovna BREND POZITSİYALASH STRATEGİYASINI ISHLAB CHIQISHDA BOZOR TADQIQOTLARI METODIKASI	41
Jumayeva Zulfiya Qayumovna GLOBAL MOLIYAVIY BEQARORLIKNING O'ZBEKISTON MILLIY VALYUTASI BARQARORLIGIGA TA'SIRI	46
Davlatova Nilufar Avazovna KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING MAKROIQTISODIY SAMARADORLIGI: MANZILLI SAMARADORLIK INDEKSI (MSI) ASOSIDA BANDLIK DASTURLARINI BAHOLASH (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	50
Eshmurodov Adhamjon Rahmonjonovich АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ ООО «SAM PULSAR DISTRIBUTORS»	61
Мусаева Шоира Азимовна KICHIK BIZNESDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	68
Tukhtasinova Intizorkhon Sherzod qizi GLOBALLASHUV DAVRIDA JAHON IQTISODIYOTIDAGI O'ZGARISHLARNING YANGI O'ZBEKISTONGA TA'SIRI	73
Jahongir Nurulloevich Jurayev YASHIL INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTOR HAMKORLIGI	77
Nasulloeva Oydiyoy Saidovna ПРИВЛЕЧЕНИЕ МОЛОДЁЖИ К ЭКСПОРТУ ЦИФРОВЫХ УСЛУГ: МЕХАНИЗМ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ	82
Палвонова Севара Бахромовна MINTAQA IQTISODIYOTINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISHDA IT-PARKLARNING NAZARIY VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI	94
Sultanova Zuxra Jaksilikovna INSON KAPITALINING KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHDAGI ROLI	99
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich Dilmurodov Komiljon Ahmad o'g'li RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI MONITORING QILISHNING INTEGRATSIYALASHGAN UZEMS MODELI	103
Bobobekov Ergash Abdumalikovich AUDIT JARAYONIDA MOLIYAVIY FIRIBGARLIK BELGILARINI ANIQLASHNING TAHLILIY TARTIB-TAOMILLARINI TAKOMILLASHTIRISH	108
Xusanov Shuxrat Burxanovich FROM AUTOMATION TO STANDARDIZATION: OPERATIONS MANAGEMENT CHALLENGES IN UZBEKISTAN'S HOSPITALITY SECTOR	115
Asal Kadirova СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСТИНИЧНЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ НА ОСНОВЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ В УЗБЕКИСТАНЕ	125
Нигматова Сугдиена Жалолiddин кизи	

SANOAT 4.0 TEXNOLOGIYALARINING RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJLANISHI VA UZOQ MUDDATLI IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI	131
Komilova Dilafruz Rustam qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAISHIY XIZMAT KO'RSATISH TARMOG'INI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	137
Samiyeva Gulnoza Toxirovna	
O'taganov Fazliddin Isroil o'g'li	
ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СТРАХОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ	142
Эргашева Файёза Боходир кизи	
МЕХАНИЗМЫ ГАРМОНИЗАЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКЕ	146
Жиенбаева Айсанем Оразбаевна	
XORAZM VILOYATIDA SHOLI YETISHTIRISHNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA UNING RESPUBLIKA SHOLICHILIGIDAGI O'RNI	154
Matrasulova Feruza Baxodirovna	
YIRIK KORXONALARDA SOLIQ NAZORATINING HUQUQIY ASOSLARI VA HORIIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	159
Qo'shaqov Asrorjon Nematjonovich	
ФОРМИРОВАНИЕ РЕЗУЛЬТАТИВНОЙ СТРУКТУРЫ БЮДЖЕТНЫХ ПРОГРАММ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА И ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА: МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	166
Мирзаева Дилдора Иномовна	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI VA KREDIT RISKLARI HOLATINI BAHOLASH (DAVLAT BANKLARI MISOLIDA)	174
Eshboyev Shahobiddin Anorqul o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	183
Aslanova Dilnoza Fatilloevna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TASHKILOT BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: NAZARIY YONDASHUVLAR VA BAHOLASH METODOLOGIYASI	187
Raxmonova Nilufar Umedovna	
HUDUDIIY IQTISODIYOT TARKIBIIY O'ZGARISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA SANOATLASHUV, XIZMATLAR SEKTORI VA INVESTITSIYALARINING ROLI	196
Raxmonqulova Nafisa Olimjon qizi	
SOLIQ BAZASI TUSHUNCHASI, UNING MAZMUNI VA IQTISODIY MOHIYATI	201
Gadoyeva Nilufar Erkinovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA KORXONALARNING MOLIVAVIY MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	208
Atadjanova Sevinch Qurbonbayevna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORAT SUBYEKTLARINI SOLIQA TORTISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	214
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION MARKETINGNI QO'LLASH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	222
I.R.Sabirjanova	
OPPORTUNITIES FOR UTILIZING TAX INCENTIVES GRANTED TO SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THEREGIONAL ECONOMY	228
Palvanbayev Umidbek Uktam o'g'li	
MINTAQAVIY TURISTIK KLASTERLARNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: IQTISODIY SAMARADORLIK MODELII	233
Kazokova Dilnoza Bobirovna	
KORPORATIV BOSHQARUVNING QURILISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	238
G'iyosov Ilxom Karimovich	

O'ZBEKISTONDA KAPITAL BOZORINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI TAHLILI	246
Xaitova Gulmira Matsalayevna	
SUV TEJOVCHI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	253
Sangirova Umida Ravshanovna	
МЕТОДЫ СИСТЕМ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ И ПЛАНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	259
Н. М. Эргашева	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	265
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Ishbekova Lobar Yunusxonovna	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING TO'LOV QOBILIYATINI TA'MINLASHDA PUL OQIMLARINI BOSHQARISHNING O'RNI.....	271
Ishbekova Lobar Yunusxonovna	
ТЕНДЕНЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТАДЖИКИСТАНА ЗА 35 ЛЕТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ	276
Икромни Нуриддин Киём	
Раҳматзода Далер Талбак	
YANGI O'ZBEKISTONDA GILAMCHILIK SANOATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI VA ISTIQBOLLARI	283
Farog'at Xo'jabekova	
MINTAQADA AGROTURIZMNI XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: XALQARO MODELLAR VA O'ZBEKISTON UCHUN INNOVATSION MEXANIZMLAR.....	288
Aliqulov Humoyun Tohir o'g'li	
KICHIK BIZNESDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-BOSHQARUV MEXANIZMI.....	294
Kabilova Shahnoza Jurayevna	
SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI VA MOBIL ILOVALAR YORDAMIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI KO'RSATISH	301
Parpiboyeva Lobar Abdikomilovna	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARNI MOLIYALASHTIRISHNING TAHLILI	308
Abduraxmanov Farrux Talipjanovich	
TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINING ASOSIY TENDENSIYALARI VA TARKIBIY O'ZGARISHLARI TAHLILI	316
O'sarov Abdulla Davronqulovich	
KICHIK BIZNES SOHASIDA INSON KAPITALI VA MEHNAT MUNOSABATLARINING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI, MOHIYATI VA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	323
Ulug'muradova Nodira Berdimuradovna	
MILLIY YASHIL TAKSONOMIYANING O'ZBEKISTONDA YASHIL INVESTITSIYALAR BOZORINI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI.....	329
Usmonova Gulasal Akmal qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOBI TIZIMINI ISLOH ETISHNING ASOSIY BOSQICHLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	334
Bekimbetova Asal Ergash qizi	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК: ОТ ТРАДИЦИОННЫХ ТЕНДЕРОВ К ЭЛЕКТРОННЫМ ПЛАТФОРМАМ	340
Ризакулов Шерзод Шермуратович	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASH AMALIYOTINING EKONOMETRIK PROGNOZI VA TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	346
Jumayev Azamat Qurbonali o'g'li	

TIJORAT BANKLARIDA STRATEGIK REJALASHTIRISH JARAYONLARIGA SUN'YI INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI INTEGRATSIYALASH MEXANIZMLARI	352
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich ADVOKATLIK XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	360
Turayev Shaxriyor Shodiyorovich OLIY TA'LIM XIZMATLARINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	366
Pardayev Jaxongir Sobirjon o'g'li TIJORAT BANKLARINING KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDAGI ISHTIROKINI OSHIRISH YO'LLARI	372
Butayev Axror Abduxolikovich GLOBALASHUV VA RAQOBAT SHAROITIDA O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI O'TKAZISHNING MUHIMLIGI HAMDA UNING KELGUSI ISTIQBOLLARI	385
Nizamov Umid Najimovich PATHWAYS TO SUSTAINABLE ENERGY TRANSITION IN UZBEKISTAN AND THE ROLE OF POLICY AND INVESTMENT MECHANISMS (EVIDENCE FROM INPUT-OUTPUT-CGE MODEL)	391
Gulmuxamedova Dilbar O'ZBEKISTONDA SOLIQ SIYOSATINING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI	399
Xakimov Ulug'bek Abdullayevich HUDUDLARDA YASHIL TURIZMNI RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA HOLATINI TAHLILI	405
Nozimov Eldor Anvarovich AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DAROMADLAR VA XARAJATLAR BUXGALTERIYA HISOBINI MHXS ASOSIDA YURITISHNI TAKOMILLASHTIRISH	410
Kuvatova Dinara Anvarovna HUDUDIY IQTISODIY SALOHİYAT VA ELEKTRON TIJORAT RIVOJLANISHI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIKNI BAHOLASH	416
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna QAYTA ISHLASH SANOATINI TIZIMLI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI: MODEL VA PROGNOZLAR	421
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich Rahimov Abdihakim Muhammadiyevich TASHQI SAVDONI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	425
Jo'rayev Farrux Do'stmirzayevich O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA "YASHIL IQTISODIYOT" SHAROITIDA MULKCHILIK MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	429
Tashmuamedova Mahina ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДОВЕРИТЕЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМИ ДОЛЯМИ	437
Ибрагимов Махмуд Баходирович QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA INVESTITSİYALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	445
Ro'ziboyeva Zebiniso Umidbekovna RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA AUTSORSING XIZMATLARINING XUSUSIYATLARI	452
Mirxonov Mirfoziljon Olimjon o'g'li TA'LIM XIZMATLARI EKSPORTINI OSHIRISH JARAYONLARINI STRATEGIK BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	456
Alimova Shamsiya Abidovna	

TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	464
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
ECONOMETRIC METHODOLOGY AND ASPECTS OF SUSTAINABLE TRANSPORTATION DEVELOPMENT IN THE KHOREZM REGION	470
Karimboev Dilshod	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA "NAVOIY KMK" AJ INNOVATSION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI PROGNOZLASH	475
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
BREND POZITSİYALASH STRATEGIYASINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	481
Muxamedova Mavjuda Shuxratovna	
IQLIM O'ZGARISHI VA SUV TANQISLIGI SHAROITIDA YER RESURLARIDAN UNUMLI FOYDALANISHNI RAG'BATLANTIRISH	487
Safiyeva Nigora Nurmuxamadovna	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TAMOIYILLARI ASOSIDA MEHNATGA LAYOQATLI YOSH DAN KATTA AHOLI UCHUN XIZMATLAR BOZORINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	492
Ochilova Nargiza Akramovna	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILADIGAN XIZMATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	500
Rajabov Saidrasul Xalil o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNING AMALDAGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	507
Abdullayev Ahrorjon Akmaljon o'g'li	
FERMER XO'JALIKLARINI SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	513
Xakimova Nasiba Abduraimovna	
TURIZM KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI	518
Abdurahmanova Zuleyha Olimjanovna	
ФОРМИРОВАНИЕ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГА ТУРИСТСКИХ ДЕСТИНАЦИЙ	522
Хамидова Зарина Амануллаевна	
TURIZM SOHASIDA IJTIMOY MEDIA MARKETINGDAN FOYDALANISHNING USTUVOR AFZALLIKLARI	528
Olimova Sadoqat Olim qizi	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA INVESTITSİYALARNI JALB ETISH VA MOLIVALASHTIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI	532
Sodiqov Maqsudjon Abdolimovich	
HUNARMANDCHILIK SOHASINI INSTITUTSIONAL RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI: QIYOSIY-STATISTIK TAHLIL ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN ILMIY-AMALIY TAVSIYALAR	537
Bektosheva Umida Hamza qizi	

HUNARMANDCHILIK SOHASINI INSTITUTIONAL RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI: QIYOSIY-STATISTIK TAHLIL ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN ILMIY-AMALIY TAVSIYALAR

Bektosheva Umida Hamza qizi

Qarshi davlat texnika universiteti doktoranti

E-mail: umidabektosheva@gmail.com

ORCID: 0009-0006-9256-0591

Annotatsiya. Germaniya, Xitoy, Yaponiya, Hindiston va Turkiya tajribasi asosida hunarmandchilik sohasini institutsional rivojlantirish imkoniyatlari qiyosiy-statistik tahlil asosida o'rganilgan. Har bir mamlakat bo'yicha institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, eksport hajmi, band bo'lganlar soni va raqamlashtirish darajasini ifodalovchi miqdoriy ko'rsatkichlar tizimlashtirilib, ular asosida qiyosiy jadval shakllantirilgan. O'zbekistonda hunarmandchilik sohasining joriy holati, me'yoriy-huquqiy bazasi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan hamda xorijiy tajribani mahalliy sharoitga moslashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: hunarmandchilik, institutsional rivojlantirish, xorijiy tajriba, qiyosiy tahlil, eksport, institutsional qo'llab-quvvatlash, raqamli savdo, kasbiy ta'lim.

Аннотация. На основе сравнительно-статистического анализа опыта Германии, Китая, Японии, Индии и Турции исследованы возможности институционального развития ремесленного сектора. Систематизированы количественные показатели по каждой стране, характеризующие механизмы институциональной поддержки, объем экспорта, численность занятых и уровень цифровизации, на основе которых сформирована сравнительная таблица. Проанализированы текущее состояние ремесленного сектора в Узбекистане, его нормативно-правовая база и факторы, влияющие на его развитие, а также разработаны научно-практические рекомендации по адаптации зарубежного опыта к местным условиям.

Ключевые слова: ремесленничество, институциональное развитие, зарубежный опыт, сравнительный анализ, экспорт, институциональная поддержка, цифровая торговля, профессиональное обучение.

Abstract. The opportunities for the institutional development of the handicraft sector are examined through a comparative statistical analysis of the experiences of Germany, China, Japan, India, and Turkey. Quantitative indicators characterizing institutional support mechanisms, export volume, employment, and the level of digitalization in each country are systematized and presented in a comparative table. The current state of the handicraft sector in Uzbekistan, its regulatory framework, and the factors influencing its development are analyzed, and scientific and practical recommendations are developed for adapting foreign experience to local conditions.

Keywords: handicrafts, institutional development, foreign experience, comparative analysis, export, institutional support, digital trade, vocational education.

KIRISH

So'nggi yillarda dunyo iqtisodiyotida an'anaviy hunarmandchilik sohasini institutsional asosda rivojlantirish masalasi tobora dolzarblashib bormoqda. Institutsional rivojlantirish — bu sohaning barqaror o'sishini ta'minlovchi tashkiliy-huquqiy tuzilmalar (kasb uyushmalari, palatalar, davlat dasturlari), me'yoriy-huquqiy baza va moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlar tizimini shakllantirish jarayoni bo'lib, u yangi ish o'rinlari, yuqori qo'shilgan qiymat va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, hunarmandchilik

sohasi institutsional jihatdan qanchalik puxta tashkil etilgan bo'lsa (aniq huquqiy maqom, moliyalashtirish manbalari, kasbga tayyorlash tizimi), soha shunchalik yuqori eksport va bandlik samarasini bera oladi.

O'zbekiston sharoitida hunarmandchilik sohasi milliy qadriyatlar, tarixiy an'analar va zamonaviy bozor talablarining uyg'unlashgan shakli bo'lib, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy taraqqiyot omili hisoblanadi. Shu bilan birga, jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, hunarmandchilikni institutsional jihatdan qo'llab-quvvatlash, kasb-hunar ta'limi tizimini takomillashtirish va raqamli savdo vositalaridan foydalanish sohaning eksport salohiyati va qo'shilgan qiymatini bir necha barobar oshirishga xizmat qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, O'zbekistonda hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar mavjud bo'lib, sohaning institutsional rivojlanish sur'atlarini yanada jadallashtirish imkoniyatlari mavjud. Xususan, sohada institutsional infratuzilmani (hunarmandlar palatalari kabi), raqamli savdo platformalarini va statistik hisobot tizimini yanada rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur maqolaning maqsadi — Germaniya, Xitoy, Yaponiya, Hindiston va Turkiya tajribasini qiyosiy-statistik tahlil qilish, ularning O'zbekiston sharoitiga tatbiq etilishi mumkin bo'lgan elementlarini aniqlash va sohani institutsional rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat: 1) hunarmandchilikni institutsional rivojlantirishning nazariy-uslubiy asoslarini yoritish; 2) tanlangan besh davlatning institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va miqdoriy ko'rsatkichlarini tizimlashtirish; 3) O'zbekistonda sohaning joriy holati va rivojlanish imkoniyatlarini tahlil qilish; 4) xorijiy tajribani mahalliy sharoitga tatbiq etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqotning ilmiy yangiligi — besh mamlakat tajribasini yagona qiyosiy-statistik jadval asosida tahlil qilish va shu asosda O'zbekiston uchun bosqichma-bosqich amalga oshirish mumkin bo'lgan chora-tadbirlar majmuasini shakllantirishdan iborat. Amaliy ahamiyati — tadqiqot natijalaridan hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat dasturlarini ishlab chiqishda, shuningdek, hunarmandlar assotsiatsiyalari faoliyatini takomillashtirishda foydalanish mumkinligidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Institutsional rivojlantirish nazariyasining asoschilaridan biri Duglas Nort tomonidan ishlab chiqilgan institutsional iqtisodiyot yondashuviga ko'ra, iqtisodiy faoliyatning samaradorligi ko'p jihatdan formal institutlar (qonunlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar, tashkilotlar) va norasmiy institutlar (an'analar, odatlar, kasbiy me'yorlar) o'rtasidagi o'zaro ta'sirga bog'liq bo'lib, bu institutlar tranzaksiya xarajatlarni kamaytirish va iqtisodiy subyektlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash orqali tarmoqning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi [7]. An'anaviy hunarmandchilik sohasi aynan shu nazariya nuqtayi nazaridan alohida ahamiyatga ega, chunki bu soha o'zida uzoq davom etgan norasmiy institutlarni (usta-shogirdlik an'anasi, kasbiy sirlar, oilaviy vorislik) formal institutlar (kasb uyushmalari, sertifikatlashtirish tizimlari, davlat dasturlari) bilan uyg'unlashtirishni talab qiladi. UNCTAD tomonidan e'lon qilingan hisobotlarda hunarmandchilik mahsulotlari xalqaro savdoda alohida tovar toifasi sifatida qayd etilib, uning rivojlanish darajasi ko'p jihatdan mamlakatdagi institutsional qo'llab-quvvatlash tizimining puxtaligiga bog'liqligi ta'kidlanadi [8].

Xorijiy tadqiqotchilar tomonidan hunarmandchilikni rivojlantirishning institutsional modellari alohida o'rganilgan. Xususan, Yaponiyada "hunarmandchilik tumanlari" (industrial districts) nazariyasi kichik korxonalarning geografik klasterlashuvi orqali "moslashuvchan ixtisoslashuv"ga (flexible specialization) erishish g'oyasini ilgari suradi. Turkiya tajribasi bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotda mamlakatning kreativ tovarlar, xususan, hunarmandchilik mahsulotlari eksportidagi xalqaro raqobatbardoshligi Aniqlangan qiyosiy ustunliklar indeksi (RCA) va Qiyosiy savdo ustunligi indeksi (RTA) yordamida baholangan, natijada Turkiyaning aynan hunarmandchilik va dizayn segmentida qiyosiy ustunlikka ega ekanligi isbotlangan [9].

O'zbekiston iqtisodchilari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda hunarmandchilik va kasanachilikni rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy samarasi, asosan, oilaviy tadbirkorlik va mintaqaviy rivojlanish nuqtayi nazaridan tahlil qilingan [15; 16], shuningdek, hunarmandchilikni raqamlashtirish istiqbollari va xizmat ko'rsatish tarmoqlarini modellash masalalari alohida ishlarda yoritilgan [17; 18]. F. A. Norqobilova tomonidan olib borilgan tadqiqotda mintaq xalq hunarmandchiligi texnologiyasini rivojlantirishda xorijiy davlatlar (jumladan, Hindiston, Yaponiya, Turkiya) tajribasi texnologik modernizatsiya, klasterlash va raqamlashtirish nuqtayi nazaridan o'rganilgan hamda hunarmandchilikni institutsional qo'llab-quvvatlash va subsidiarlik tamoyili asosida boshqarishning nazariy-uslubiy jihatlari yoritilgan [24]. Shu bilan birga, xorijiy mamlakatlar tajribasini bir nechta davlat kesimida yagona miqdoriy mezonlar asosida qiyoslash va shu asosda O'zbekiston uchun bosqichma-bosqich tatbiq etish yo'l xaritasini shakllantirishga qaratilgan kompleks tadqiqotlarni yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Mazkur ilmiy yo'nalishni rivojlantirish maqsadida quyida besh davlat tajribasi qiyosiy-statistik tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda quyidagi ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanilgan: qiyosiy tahlil usuli — Germaniya, Xitoy, Yaponiya, Hindiston va Turkiyaning hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash institutlari va siyosat vositalarini o'zaro solishtirish uchun; statistik tahlil usuli — har bir mamlakat bo'yicha eksport hajmi, bandlik va o'sish sur'atlarini miqdoriy baholash uchun; tizimli yondashuv — hunarmandchilikni milliy iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari (turizm, raqamli savdo, kasb-hunar ta'limi) bilan o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqish uchun; monografik va induktiv usullar — xorijiy tajribadan O'zbekiston sharoiti uchun amaliy xulosalar chiqarish uchun qo'llanilgan.

Ma'lumotlar manbai sifatida UNCTAD va UNESCOning xalqaro savdo va madaniy-ijodiy sanoat statistikasi bo'yicha hisobotlari, Germaniya Markaziy hunarmandlar assotsiatsiyasi (ZDH) statistikasi, Yaponiya Iqtisodiyot, savdo va sanoat vazirligi (METI) hisobotlari, Hindiston Hunarmandchilikni rivojlantirish eksport kengashi (EPCH) ma'lumotlari, Turkiya Statistika instituti (TÜİK) ko'rsatkichlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlaridan foydalanilgan. Qiyoslash uchun tanlangan asosiy mezonlar: a) sohaning yillik eksport hajmi; b) mamlakat umumiy eksportidagi ulushi; c) sohada band bo'lganlar/hunarmandlar soni; d) institutsional qo'llab-quvvatlash shakli; e) raqamlashtirish va davlat dasturlari darajasi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijiy mamlakatlar tajribasining qiyosiy tahlili

Germaniya tajribasi. Germaniyada har bir federal yerda faoliyat yurituvchi *Handwerkskammer* — hunarmandlar palatalari mavjud. Geografik prinsip (yerlar) bo'yicha tashkil etilgan 60 dan ortiq hunarmandchilik palatalari o'z hududlarida hunarmandchilik korxonalari faoliyatini huquqiy jihatdan nazorat qiladi, ustalar va shogirdlar reyestrini yuritadi, ekspertiza va sertifikatlashtirishni amalga oshiradi, kasbga o'qitish dasturlarini ishlab chiqadi hamda tashqi iqtisodiy faoliyatga ko'maklashadi.

Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, Germaniya hunarmandchilik tarmog'ining yillik aylanmasi so'nggi yigirma yil davomida barqaror o'sish tendensiyasini namoyon etgan. Quyidagi 1a-jadvalda keltirilgan dinamikadan ko'rinib turibdiki, aylanma 2006-yildan 2025-yilgacha deyarli 1,6 baravarga (62 foizga) oshgan. 2024-yilda avvalgi yilga nisbatan 0,6 foizlik qisqa muddatli o'zgarish kuzatilgan bo'lib, bu umumiy o'sish tendensiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmagan [25].

1-jadval

Germaniya hunarmandchilik tarmog'ining yillik aylanmasi, mlrd yevro (Destatis, ZDH ma'lumotlari)¹

2006	2017	2019	2020	2023	2024	2025
482,5	581	634	651	766	762	783,2

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, 2019–2021-yillardagi COVID-19 pandemiyasi va u bilan bog'liq cheklovlar davrida ham Germaniya hunarmandchiligining umumiy aylanmasi barqarorligini saqlagan, aksincha, 2020-yilda 651 mlrd yevroga yetib, 2019-yilga nisbatan oshgan. Buning sababi tarmoqning eng katta ulushini tashkil etuvchi qurilish sohasi pandemiya davrida ham o'z faoliyatini asosan davom ettirganidadir. Shu bilan birga, pandemiya alohida ijtimoiy xizmat ko'rsatish yo'nalishlaridagi (masalan, sartaroshlik, kiyim tikish ustaxonalari) kichik hunarmandchilik korxonalari faoliyatiga muayyan darajada ta'sir ko'rsatgan, biroq bu tarmoqning umumiy statistikasida katta ulushni tashkil etmagan.

2024-yilda tarmoqda 564 mingga yaqin korxona faoliyat yuritib, ularda 6,0 mln kishi band bo'lgan. 2025-yilga kelib hunarmandlar reyestrda ro'yxatga olingan korxonalar soni 1,03 mldan oshgan, ularda taxminan 6 mln kishi band bo'lib, shundan 346 ming nafari malakali kasb ta'limi olmoqda — bu mamlakat bandligining 13,7 foizi va kasb-hunar o'quvchilarining 28,7 foizini tashkil etadi. 2017-yilda usta-shogird maktablarida o'qitish uchun tuzilgan shartnomalar soni 139 000 tani tashkil etib, shundan 2 252 tasi shu yilning o'zida yangi imzolangan (oldingi yilga nisbatan 1,6 foiz o'sish). Germaniya hunarmandchiligi hozirda yiliga 25–30 mlrd yevroga teng eksportni amalga oshirmoqda. Sohaning rivojlanishida dual ta'lim tizimi — nazariy bilim kasb-hunar maktablarida, amaliy ko'nikma esa ustaxonalarda beriladigan model — markaziy o'rin tutadi; davlat esa imtiyozli kreditlash, subsidiyalar, soliq yengilliklari va raqamlashtirish grantlari orqali sohani qo'llab-quvvatlaydi.

Xitoy tajribasi. Xitoy hunarmandchiligi ipak, nefrit, yog'och o'ymakorligi, chinni va qog'oz mahsulotlari bo'yicha jahon miqyosida tan olingan. Xitoy Xalq Respublikasi hukumati 1997-yilda an'anaviy hunarmandchilik va san'atni himoya qilish to'g'risidagi nizomni qabul qilib, sohaning institutsional asoslarini mustahkamlagan. Xitoy hunarmandchiligining rivojlanish bosqichlari uy xo'jaligidagi qo'l mehnatidan tortib, ipak yo'li davridagi

¹ Muallif ishlanmasi

karvonsaroy bozorlari, sanoatlashuv davridagi kichik korxonalarga aylanish hamda XXI asrdagi raqamlashtirish va onlayn savdo orqali turizm va dizayn bilan integratsiyalashuvigacha bo'lgan rivojlanish yo'lini qamrab oladi.

UNCTAD (2018) ma'lumotlariga ko'ra, Xitoy 2015-yilda dunyo bo'yicha hunarmandchilik mahsulotlari eksportida yetakchi o'rinni egallagan davlat hisoblangan, bu esa uning davlat siyosati va eksportga yo'naltirilgan strategiyasi samaradorligidan dalolat beradi [8]. Soha keyingi yillarda ham faol rivojlanishda davom etmoqda. Xitoylik mutaxassislarning 2024-yil noyabr holatidagi ma'lumotlariga ko'ra, mamlakat bo'yicha faoliyat yurituvchi badiiy hunarmandchilik (*gongyi meishu*) korxonalari soni 210 mingdan oshgan. Ular asosan Chjeszyan (48 ming korxona bilan yetakchi), Guandun, Shandun, Xebey va Szyansu provinsiyalarida jamlangan [26].

So'nggi yillardagi ko'rsatkichlar ham ushbu yetakchilikning barqaror saqlanib qolayotganini tasdiqlaydi. Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda Xitoyning madaniy mahsulotlar bo'yicha tashqi savdo aylanmasi 162,18 mlrd AQSh dollariga yetgan. Shundan san'at buyumlari va kolleksion mahsulotlar (jumladan, hunarmandchilik) eksporti 41,08 mlrd AQSh dollarini, ya'ni madaniy mahsulotlar umumiy eksportining 25,1 foizini tashkil etgan — bu toifa madaniy mahsulotlar eksportida eng katta ulushga ega. Xitoy ichki hunarmandchilik bozori hajmi 2023-yilda taxminan 58,4 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan bo'lib, shu yilning o'zidayoq onlayn savdo ulushi umumiy bozorning deyarli 30 foizigacha yetgan. Bu Xitoy hunarmandchiligining raqamli savdo platformalari (Taobao, Tmall, JD.com, Alibaba) orqali jadal raqamlashtirilayotganini ko'rsatadi [26].

Yaponiya tajribasi. Yaponiyada an'anaviy hunarmandchilik sohalari klasterlashuvga moyil bo'lib, "hunarmandchilik tumanlari" muhim rol o'ynaydi. Ushbu tumanlarda ko'nikmalar ixtisoslashgan hudud doirasida shakllanadi, kichik korxonalar o'zaro hamkorlik va raqobat orqali "moslashuvchan ixtisoslashuv"ga (*flexible specialization*) erishadi, natijada tumanlar o'ziga xos brend yaratadi. Yaponiyaning Iqtisodiyot, savdo va sanoat vazirligi (METI) 235 turdagi an'anaviy hunarmandchilik buyumlarini rasmiy qo'llab-quvvatlash doirasiga kiritgan bo'lib, subsidiyalar malaka va ko'nikmalarni qayd etish, vorislarni tayyorlash, xomashyoni tadqiq etish va yangi dizaynlar yaratishga yo'naltiriladi.

An'anaviy hunarmandchilik sanoatini yanada rivojlantirish maqsadida METI 2010-yilda "Cool Japan" strategiyasiga asos soldi. Bu eksport va turizmni rag'batlantirish, shuningdek, mamlakatning xalqaro imijini mustahkamlashga qaratilgan reklama strategiyasi bo'lib, unga hukumat 58,6 mlrd iena, xususiy kompaniyalar esa 10,7 mlrd iena mablag' ajratgan. Strategiya moda, animatsiya, milliy taomlar madaniyati va an'anaviy hunarmandchilik kabi sohalarni ilgari suradi. Natijada Yaponiyaga tashrif buyurgan xorijiy sayyohlar soni 2010-yildagi 8,61 mlndan 2016-yilga kelib 24,04 mlnga oshgan.

2020–2022-yillarda COVID-19 pandemiyasi va unga bog'liq chegara cheklovlari tufayli xorijiy turistlar oqimida sezilarli qisqarish kuzatilgan. 2021-yilda bu ko'rsatkich bir necha o'n ming kishigacha kamaygan bo'lib, mazkur holat hunarmandchilik mahsulotlariga bo'lgan turistik talabga ham ta'sir ko'rsatgan. Chegaralar qayta ochilgach, tiklanish jarayoni tezlashib, 2024-yilda ko'rsatkich rekord darajaga — 36,87 mln kishiga, ya'ni pandemiyagacha bo'lgan 2019-yilgi darajadan ham yuqori ko'rsatkichga yetgan. Xorijiy sayyohlarning umumiy sarf-xarajati esa 8,1 trln iena bo'lib, 2023-yilga nisbatan 53 foizga oshgan. Bu esa hunarmandchilik mahsulotlariga bo'lgan talabni, xususan, turistlar orqali sotiladigan qo'l mehnati mahsulotlariga bo'lgan talabni sezilarli darajada oshirgan.

Yaponiyaning Iqtisodiyot, savdo va sanoat vazirligi (METI) 2024-yil oktyabr holatiga ko'ra rasmiy ravishda tan olingan an'anaviy hunarmandchilik turlari sonini 243 taga yetkazdi. Yana ikkita yangi tur — Sado Mumyoi-yaki kulolchiligi va Izumi shishasozligi — ro'yxatga qo'shildi. Mustaqil bozor tadqiqotlariga ko'ra, Yaponiya hunarmandchilik bozorining umumiy hajmi 2025-yilda taxminan 59 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan [27].

Yaponiya tajribasining yana bir muhim jihati — an'anaviy hunarmandchilikni ("Kogei") zamonaviy dizayn tili bilan uyg'unlashtirish siyosatidir. Davlat subsidiyalari orqali ustalar ilg'or ishlab chiqarish texnologiyalaridan foydalanishga rag'batlantiriladi, shu bilan birga, ekologik toza va tabiiy xomashyolardan foydalanish majburiy shart sifatida belgilangan. Bunday yondashuv hunarmandchilikni nafaqat iqtisodiy, balki ekologik barqarorlik nuqtayi nazaridan ham modernizatsiya qilish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, tabiiy resurslardan foydalanishga asoslangan hunarmandchilik turlari, jumladan, kulolchilik va to'qimachilik uchun muhim ahamiyat kasb etadi [24].

Hindiston tajribasi. Hindiston jahon hunarmandchilik bozorida yetakchi ishtirokchilardan biri hisoblanadi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatda 7 milliondan ortiq hunarmand ishlab chiqarish jarayoniga rasman jalb etilgan. 2023–2024-moliyaviy yilda Hindiston hunarmandchilik mahsulotlari eksporti 32 758 krdr rupiyni, ya'ni taxminan 3,9 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan. Bu ko'rsatkich 2011-yildagi 7 870 krdr rupiyga, ya'ni taxminan 936 mln AQSh dollariga nisbatan o'n yildan ortiq davrda qariyb to'rt baravar o'sishni bildiradi. AQSh Hindiston hunarmandchilik eksportining eng yirik xaridori bo'lib, umumiy eksportning taxminan uchdan bir qismini tashkil etadi. Mahsulotlar 100 dan ortiq davlatga yetkazib beriladi.

Hindiston hukumati sohani "Milliy hunarmandchilikni rivojlantirish dasturi" va "Make in India" tashabbusi orqali qo'llab-quvvatlaydi. Hududiy darajada esa alohida shtatlar, masalan, Rajastan, hunarmandchilikni ustuvor tarmoq sifatida belgilab, infratuzilma va o'qitish uchun maxsus byudjet mablag'larini ajratadi.

Bundan tashqari, mamlakatda quyidagi aniq texnologik-institutsional mexanizmlar joriy etilgan: a) “e-Hunar” milliy elektron platformasi orqali ustalar o‘z mahsulotlarini bevosita onlayn sotish imkoniyatiga ega; b) hunarmandlar uchun maxsus IT-ko‘nikmalarni rivojlantirish markazlari tashkil etilgan; c) “One District — One Product” (“Bir tuman — bir mahsulot”) dasturi asosida har bir hududning noyob mahsuloti alohida brendlashtirilib, milliy va xalqaro bozorlarga chiqarilmoqda. Bu yondashuv hududiy ixtisoslashuvni kuchaytirish bilan bir qatorda, iste‘molchilar ongida har bir mintaqani muayyan mahsulot bilan bog‘lash orqali brend qiymatini oshiradi [24].

Turkiya tajribasi. Turkiya tajribasining texnologik jihati shundan iboratki, hunarmandchilik tarmoqlari hududiy klasterlar shaklida tashkil etilgan bo‘lib, maxsus hunarmandchilik institutlari orqali yosh avlodni izchil kasbga o‘rgatish tizimi yo‘lga qo‘yilgan. Bundan tashqari, milliy miqyosda yagona “Handmade in Turkey” brendi ostida mahsulotlarni eksport qilish strategiyasi qo‘llanilib, bu orqali tarqoq holdagi individual ustalarning mahsulotlari yagona tan olinadigan sifat belgisi ostida xalqaro bozorga chiqarilmoqda [24].

Statistik jihatdan, Turkiyada hunarmandchilik mahsulotlari mamlakatning “madaniy tovarlar” eksportining asosiy qismini tashkil etadi. Turkiya Statistika instituti (TÜİK) ma‘lumotlariga ko‘ra, so‘nggi yilda hunarmandchilik mahsulotlari eksporti oldingi yilga nisbatan 8,2 foizga oshib, 9,735 mlrd AQSh dollariga yetgan. Madaniy tovarlar eksportining umumiy tovar eksportidagi ulushi esa 4,2 foizni tashkil etgan. UNCTAD (2018) hisobotiga ko‘ra, Turkiya 2015-yilda hunarmandchilik mahsulotlari eksportida jahon bo‘yicha 7,7 foizlik bozor ulushi bilan Xitoydan keyingi ikkinchi o‘rinni egallagan.

Turkiya tajribasining o‘ziga xos jihati — mamlakatning kreativ tovarlarning boshqa toifalaridagi ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda, aynan hunarmandchilik va dizayn segmentida barqaror xalqaro raqobatbardoshlikni saqlab qolganligidadir [9]. Bunga hunarmandchilikni to‘qimachilik, kulolchilik va shishasozlik kabi an‘anaviy sanoat tarmoqlari bilan integratsiyalash, shuningdek, eksportni rag‘batlantirish tashkilotlari, masalan, hududiy eksport uyushmalari faoliyati orqali erishilgan.

Xorijiy davlatlar tajribasining qiyosiy-statistik jadvali

1-jadval

Hunarmandchilik sohasini rivojlantirishning xorijiy tajribasi bo‘yicha qiyosiy-statistik ko‘rsatkichlar

Davlat	Yillik eksport hajmi	Band bo‘lganlar / hunarmandlar soni	Institutsional tayanch	O‘ziga xos vosita
Germaniya	Aylanma: 783,2 mlrd EUR (2025)	Yiliga 139 000+ shartnoma (usta–shogird)	60+ <i>Handwerkskammer</i> (hunarmandlar palatalari)	Dual ta‘lim tizimi
Xitoy	Madaniy mahsulotlar eksporti: 41,08 mlrd USD (2023); 210 ming+ korxona (2024)	Milliondan ortiq (rasman baholanmagan)	1997-yilgi milliy himoya nizomi	Onlayn savdo ulushi ≈30% (2023)
Yaponiya	“Cool Japan”: 58,6 mlrd + 10,7 mlrd iena investitsiya	243 turdagi buyum METI qo‘llovida (2024)	METI + hunarmandchilik tumanlari (klaster)	Turistlar oqimi 2010–2024-yillarda: 8,61 → 36,87 mln (rekord)
Hindiston	≈ 3,9 mlrd USD (2023–2024)	7 mln+ hunarmand	EPCH + Milliy dastur / “Make in India”	Hududiy (shtat) darajadagi maxsus byudjetlar
Turkiya	9,735 mlrd USD (+8,2%)	Madaniy eksportning 4,2% ulushi	TÜİK monitoringi + eksport uyushmalari	Jahon bo‘yicha 2-o‘rin (2015-yil, 7,7% ulush)

Jadval ma‘lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, barcha besh davlatda hunarmandchilikni rivojlantirishning umumiy jihati — aniq institutsional tayanch nuqtasining, ya‘ni palata, vazirlik dasturi yoki eksport uyushmasining mavjudligi hamda sohani boshqa tarmoqlar, jumladan, ta‘lim, turizm va raqamli savdo bilan integratsiyalashgan holda rivojlantirishdir. Bu, o‘z navbatida, O‘zbekiston uchun sohaviy institutsional infratuzilmani yanada mustahkamlash imkoniyatlari mavjudligini ko‘rsatadi.

O‘zbekistonda hunarmandchilik sohasining joriy holati va muammolari

Hunarmandchilik qadimdan O‘zbekistonda iqtisodiyotning muhim tarmog‘i hisoblangan. Bugungi kunda ushbu soha kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik, xotin-qizlar bandligi va yoshlarni ish bilan ta‘minlashning asosiy yo‘nalishlaridan biriga aylangan. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining o‘zini o‘zi band qilgan shaxslar bo‘yicha so‘nggi ma‘lumotlariga ko‘ra, mamlakat bo‘yicha rasman qayd etilgan hunarmandlar soni o‘n minglab kishini, jumladan, taxminan 22,7 mingtani tashkil etadi. Mazkur ko‘rsatkich Germaniya, Xitoy va Hindiston kabi mamlakatlardagi hunarmandlar soniga nisbatan ancha kam bo‘lib, sohani rasmiylashtirish va ro‘yxatga olish imkoniyatlarini yanada kengaytirish uchun salohiyat mavjudligini ko‘rsatadi.

Hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha O'zbekistonda bir qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar izchil qabul qilib kelinmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrda "Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5242-son² Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-noyabrda "Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4539-son³ qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 20-dekabrda "Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining daromad manbaini kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-55-son⁴ qarori va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda "Hunarmandchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-77-son⁵ qarori hujjatlaridan so'ng, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son⁶ Farmoni qabul qilindi. Mazkur hujjat hozirgi kunda sohani tartibga soluvchi eng batafsil va dolzarb hujjatlardan biri hisoblanadi [2].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son⁷ Farmonida, jumladan, hunarmandchilik faoliyatining 43 ta yo'nalishi rasman tasdiqlangan; "Xalq amaliy san'ati ustalarining milliy katalogi" va "Turizm sohasida faoliyat yurituvchi hunarmandlar reyestri"ga kiritilgan hunarmandlar uchun yillik aylanmaning 100 mln–1 mlrd so'm oralig'idagi qismi bo'yicha soliq stavkasi 50 foizga kamaytirilgan; "Hunarmandchilik va kasanachilikni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi" tashkil etilgan; 2023-yil avgustda "Hunarmand" uyushmasi tasarrufida yog'och xomashyo bazasini shakllantiruvchi hunarmandchilik klasteri tuzilgan, shu maqsadda 5 mlrd so'mlik ssuda va 300 gektar yer ajratilgan; Xalqaro hunarmandchilik, badiiy san'at va dizayn institutini tashkil etish hamda "Hunarmandchilik faoliyati to'g'risida"gi maxsus qonun loyihasini ishlab chiqish vazifalari belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ayrim farmonlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi PF-227-son⁸ Farmoni va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrda "Eksportni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarining Jahon savdo tashkiloti bitimlariga muvofiqlashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ayrim hujjatlariga o'zgartirishlar kiritish, shuningdek, ba'zilarini o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblash to'g'risida"gi PF-228-son⁹ Farmonlari orqali O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son¹⁰ Farmoni hujjatiga texnik yangilanishlar kiritilib, 2023–2024-yillar uchun mo'ljallangan "yo'l xaritasi" yangi tahrirda tasdiqlangan [1].

Shu bilan birga, sohani yanada rivojlantirish uchun quyidagi institutsional yo'nalishlarni takomillashtirish imkoniyatlari mavjud: a) Germaniyadagi *Handwerkskammer* kabi keng vakolatli, mustaqil moliyalashtiriladigan hunarmandlar palatalari tizimini shakllantirish; b) Xitoy va Hindiston tajribasidagi kabi yagona milliy raqamli savdo platformasini rivojlantirish; c) hunarmandchilik va kasb-hunar ta'limi o'rtasidagi bog'liqlikni Germaniyadagi dual tizim singari institutsional jihatdan yanada mustahkamlash, garchi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son¹¹ Farmonida tegishli institut tashkil etish rejalashtirilgan bo'lsa-da; d) hunarmandchilikni turizm bilan integratsiyalashni Yaponiyadagi hunarmandchilik

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrda "Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5242-son Farmoni: <https://lex.uz/docs/-3416134>

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-noyabrda "Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4539-son qarori: <https://lex.uz/docs/-4622088>

4 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 20-dekabrda "Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining daromad manbaini kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-55-son qarori: <https://lex.uz/uz/docs/-5785317>

5 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda "Hunarmandchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-77-son qarori: <https://www.lex.uz/uz/docs/-5807559>

6 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son Farmoni: <https://lex.uz/uz/docs/-6490321>

7 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son Farmoni: <https://lex.uz/uz/docs/-6490321>

8 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ayrim farmonlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi PF-227-son Farmoni va PF-228-son Farmon: <https://lex.uz/docs/-7283080>

9 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrda "Eksportni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarining Jahon savdo tashkiloti bitimlariga muvofiqlashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ayrim hujjatlariga o'zgartirishlar kiritish, shuningdek, ba'zilarini o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblash to'g'risida"gi PF-228-son Farmon: <https://lex.uz/docs/-7283095>

10 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son Farmoni: <https://lex.uz/uz/docs/-6490321>

11 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son Farmoni: <https://lex.uz/uz/docs/-6490321>

tumanlari yoki “Cool Japan” tajribasidagi kabi tizimli dastur darajasida rivojlantirish; e) sohaning eksport ko'rsatkichlarini alohida statistik kategoriya sifatida yuritish orqali uning haqiqiy hajmi va dinamikasini yanada aniq baholash imkoniyatlarini kengaytirish.

O'zbekiston hunarmandchiligi mintaqaviy ixtisoslashuvga asoslangan boy salohiyatga ega. Rishton kulolchilik, Buxoro zargarlik, Qo'qon yog'och o'ymakorligi, Marg'ilon xonatlas to'qish, Shahrisabz mis quyish maktablari kabi har bir hudud o'ziga xos hunar yo'nalishi bilan tanilgan. Bu Hindistonning “Bir tuman — bir mahsulot” dasturidagi kabi hududiy brendlash strategiyasini shakllantirish uchun tayyor asos hisoblanadi.

Shu bilan birga, mintaqaviy hunarmandchilikni rivojlantirishda subsidiarlik tamoyili — qaror qabul qilish vakolatini imkon qadar quyi darajalarga, ya'ni mahalliy ustalar, oilaviy korxonalar va kichik jamoalarga topshirish tamoyili — muhim uslubiy asos bo'lib xizmat qiladi. Bu yondashuv mahalliy tashabbuslarni mustaqil amalga oshirish imkoniyatini kengaytirib, mintaqa iqtisodiy barqarorligini oshiradi va madaniy qadriyatlarning iqtisodiy qadriyatga aylanishiga xizmat qiladi [24].

Ayni paytda, mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi — Buxoro, Samarqand, Xiva va Shahrisabz kabi shaharlarning jahon merosi ro'yxatiga kiritilgani, kulolchilik, kashtachilik, gilamdo'zlik, mis va yog'och o'ymakorligi maktablarining saqlanib qolgani — sohani turizm bilan integratsiyalashgan holda jadal rivojlantirish uchun ulkan salohiyat hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida ko'rib chiqilgan besh davlat tajribasi asosida ishlab chiqilgan takliflar quyida mavzu yo'nalishlari bo'yicha umumlashtirilgan holda taqdim etiladi. Har bir tavsiya oxirida qavs ichida uning qaysi davlat tajribasiga asoslanganligi ko'rsatilgan.

Institutsional infratuzilma va boshqaruvni takomillashtirish

— hunarmandlar palatalari tizimini isloh qilish, ularga sertifikatlashtirish, kasbga o'qitish va tashqi iqtisodiy faoliyatni muvofiqlashtirish bo'yicha kengroq vakolatlar berish (Germaniya);

— hunarmandlar sonini rasman ro'yxatga olish va ularga yagona identifikatsiya tizimini joriy etish, bu esa keyinchalik ijtimoiy va moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlarini aniq manzilli qilish imkonini beradi (Hindiston);

— hududiy eksport uyushmalarini (TÜİK modeli asosida) tashkil etish orqali hunarmandlarning tashqi bozorlarga chiqishini muvofiqlashtirish (Turkiya).

Kasb-hunar ta'limi va vorislikni ta'minlash

— “usta–shogird” an'anaviy tizimini zamonaviy kasb-hunar ta'limi bilan uyg'unlashtirgan dual ta'lim dasturini joriy etish (Germaniya);

— hunarmandchilik ta'limini oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimiga integratsiya qilish (Yaponiya);

— oilaviy hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlash va merosxo'rlikni rag'batlantirish dasturlarini joriy etish (Yaponiya).

Raqamlashtirish va elektron savdoni rivojlantirish

— hunarmandchilik mahsulotlarini onlayn savdo orqali xalqaro bozorlarga chiqarish uchun yagona milliy elektron platforma yaratish (Xitoy, Hindiston — “e-Hunar”);

— “Handwerk 4.0” tajribasiga o'xshash “E-Hunarmand” milliy raqamli platformasini va usta–shogirdlarni bog'lovchi mobil ilovani ishlab chiqish (Germaniya).

Hududiy klasterlashtirish va turizm bilan integratsiyalash

— hunarmandchilikni turizm marshrutlari bilan bog'lovchi maxsus “hunarmandchilik yo'llari”ni tashkil etish (Xitoy);

— hududiy “hunarmandchilik klasterlari”ni shakllantirish va ularni milliy brendlash strategiyasiga bog'lash (Yaponiya);

— viloyat darajasida hunarmandchilikni ustuvor tarmoq sifatida belgilash hamda infratuzilma va o'qitish uchun maxsus mahalliy byudjet mablag'larini ajratish (Hindiston, Rajastan tajribasi).

Brendlash va eksportni rag'batlantirish

— yagona milliy brend (“Handmade in Uzbekistan”) ostida mahsulotlarni eksport qilish strategiyasini joriy etish (Turkiya — “Handmade in Turkey”);

— hunarmandchilik eksportini alohida statistik kategoriya sifatida yuritish va uni muntazam monitoring qilish tizimini joriy etish (Turkiya);

— eksportni rag'batlantirish uchun soliq imtiyozlari va grantlar tizimini kengaytirish (Xitoy).

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish

— hunarmandlar uchun imtiyozli kreditlash va subsidiyalash mexanizmlarini kengaytirish (Germaniya);

— texnologik yangilanish uchun maqsadli davlat granti tanlovlarini yo'lga qo'yish (Germaniya, Yaponiya — METI subsidiyalari).

Xorijiy tajribani O'zbekistonga moslashtirish jadvali

2-jadval

Xorijiy tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirish bo'yicha yo'nalishlar xaritasi.

Xorijiy tajriba	Manba davlat	O'zbekistonga moslashtirilgan yo'nalish
E-platforma orqali onlayn savdo	Hindiston ("e-Hunar")	"Hunarmandlar.uz" yagona milliy savdo platformasini yaratish
Hududiy klasterlash modeli	Turkiya	"Mahallabay hunarmandchilik zonalarini"ni tashkil etish
Ekologik dizayn va biomateriallar	Yaponiya ("Kogei")	Ustalarini biomateriallardan foydalanishga o'qitish dasturlari
Yagona milliy brend ostida eksport	Turkiya ("Handmade in Turkey")	"Handmade in Uzbekistan" sertifikat tizimini joriy etish
Hududiy brendlash ("bir tuman — bir mahsulot")	Hindiston	Rishton, Buxoro, Qo'qon kabi mintaqalarning noyob mahsulotini alohida brendlash
Davlat granti va subsidiyalari	Germaniya, Yaponiya	Texnologik yangilanish uchun maqsadli grant tanlovlari yo'lga qo'yish

Umumiy tizimli takliflar

- maktab o'quv dasturiga hunarmandchilikni alohida fan sifatida kiritish;
- onlayn hunarmandchilik kurslarini tashkil etish orqali aholini hunar egallashga jalb qilish;
- mahalliy hunarmandchilik mahsulotlarini OAV va ijtimoiy tarmoqlarda muntazam targ'ib qilish;
- murakkab litsenziyalash tizimi o'rniga soddalashtirilgan sertifikatlashtirish mexanizmini rivojlantirish;
- eksport-import operatsiyalari uchun soddalashtirilgan bojxona va valyuta tartib-qoidalarini joriy etish.

O'tkazilgan qiyosiy-statistik tahlil shuni ko'rsatadiki, hunarmandchilik sohasini institutsional jihatdan samarali rivojlantirishga erishgan mamlakatlarning umumiy xususiyati — aniq institutsional tayanch nuqtasining mavjudligi (Germaniyadagi palatalar tizimi, Yaponiyadagi METI dasturlari, Hindistondagi EPCH, Turkiyadagi eksport uyushmalari), sohaning kasb-hunar ta'limi, turizm va raqamli savdo bilan tizimli integratsiyalashuvi hamda eksport va bandlik ko'rsatkichlarini muntazam statistik monitoring qilishidir. Germaniyada hunarmandchilik yiliga 25–30 mlrd yevrolik, Turkiyada 9,7 mlrd dollarlik, Hindistonda esa 3,9 mlrd dollarlik eksportni ta'minlayotgani sohaning samarali boshqarilganda yuqori iqtisodiy natija berishini tasdiqlaydi.

O'zbekistonda hunarmandchilikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan me'yoriy-huquqiy baza shakllangan bo'lib, institutsional infratuzilma, raqamli savdo platformalari va statistik hisobot tizimini xorijiy tajriba asosida yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Yuqorida taklif etilgan chora-tadbirlar — hunarmandlar palatalari tizimini isloh qilish, dual ta'lim modelini joriy etish, yagona raqamli platforma yaratish, sohani turizm bilan integratsiyalash va statistik hisobotni takomillashtirish — bosqichma-bosqich amalga oshirilganda, mintaqaviy va milliy darajada hunarmandchilik sohasining institutsional rivojlanish darajasini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi. Kelgusi tadqiqotlarda taklif etilgan chora-tadbirlarning har biri bo'yicha kutilayotgan miqdoriy samarani ekonometrik model asosida baholash istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 27-dekabrda PF-227-son va PF-228-son Farmonlari (PF-91-son Farmoniga kiritilgan o'zgartirishlar) [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/docs/-7283080>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-iyunda "Aholini hunarmandchilikka jalb qilish va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-91-son Farmoni [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/docs/-6490321>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrda "Hunarmandchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-77-son qarori [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/docs/5807559>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 20-dekabrda "Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining daromad manbaini kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-55-son qarori [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz>.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-noyabrda "Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4539-son qarori [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz>.

6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 17-noyabrdagi "Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5242-son Farmoni [Elektron resurs]. — URL: <https://lex.uz/docs/-3416134>.
7. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. — Cambridge : Cambridge University Press, 1990.
8. UNCTAD. *Creative Economy Outlook: Trends in International Trade in Creative Industries*. — Geneva ; New York : United Nations, 2018.
9. Ekinci Hamamcı E. D. Türkiye'de Yaratıcı Ekonominin Uluslararası Rekabet Gücü // *Journal of Turkish Studies*. — 2020.
10. Anadolu Ajansı (AA). Türk el sanatları dünyada ilgi odağı [Elektron resurs]. — URL: <https://aa.com.tr>.
11. Türkiye'nin El Sanatları İhracatı Yüzde 8,2 Arttı. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri [Elektron resurs] // *Haberler.com*. — 2025. — URL: <https://haberler.com>.
12. Export Promotion Council for Handicrafts (EPCH). *Handicraft Sector of India: Overview of Production and Export Potentiality*. — 2024.
13. Basco R. Family Business and Regional Development — A Theoretical Model of Regional Familiness // *Journal of Family Business Strategy*. — 2015. — DOI: 10.1016/j.jfbs.2015.04.
14. Banalieva E. R., Eddleston K. A., Zellweger T. M. When Do Family Firms Have an Advantage in Transitioning Economies? Toward a Dynamic Institution-Based View // *Strategic Management Journal*. — 2015. — Vol. 36, No. 9.
15. Ўлмасов А. *Оила иқтисодиёти*. — Тошкент : Меҳнат, 1998.
16. Пардаев М. Қ. *Оила хўжалиги иқтисодиёти ва тадбиркорлиги*. — Самарқанд, 2001.
17. Mukhitdinov Kh. S., Norqobilova F. A. Prospects of Digitalization of Craftsmanship Development in the Region // *Journal of Pharmaceutical Negative Results*. — 2022. — Vol. 13, Special Issue 9.
18. Norqobilova F. A. Xizmat ko'rsatish tarmoqlarini modellashtirishda tizimli tahlil qilish, sintezlash va optimallashtirish // *International Journal of Conference Series on Education and Social Sciences*. — 2021. — Vol. 1, No. 2. — P. 224–228.
19. Xalilov Q. Mintaqada turizm hunarmandchiligini rivojlantirishning destinatsion yondashuvi // *Digital Transformation and Artificial Intelligence*. — 2024. — T. 2, № 4. — B. 46–49.
20. Jabborov S. F., Inoyatov S. I. Voha milliy hunarmandchiligi nurlari, an'anaviylik va zamonaviylik // *Formation of Psychology and Pedagogy as Interdisciplinary Science*. — Italy, 2022. — DOI: 10.5281/zenodo.6453022.
21. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlari bo'yicha press-reliz [Elektron resurs]. — 2026. — URL: <https://stat.uz>.
22. Norqobilova F. A. Iqtisodiy erkinlik indeksi hunarmandchilik sohasini rivojlantirishdagi roli // *International Scientific and Practical Conference*. — 2023. — P. 255–257.
23. Kizim A. A., Valvashov A. N., Kulkova I. V. Povysheniye investitsionnoy privilekatelnosti regiona na osnove razvitiya turisticheskogo klastera // *Regionalnaya ekonomika: teoriya i praktika*. — 2010. — № 26 (161). — S. 52–59.
24. Norqobilova F. A. Mintaqa xalq hunarmandchiligi texnologiyasini rivojlantirishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llanilishi. — 2025.
25. Zentralverband des Deutschen Handwerks (ZDH); Statistisches Bundesamt (Destatis). *Handwerkszählung 2023; Handwerk — Strukturdaten 2024; Kennzahlen des Handwerks 2025* [Elektron resurs]. — 2025–2026. — URL: <https://zdh.de> ; <https://destatis.de>.
26. Research on the High-Quality Development of China's Cultural Products Trade // *Economics and Management*. — 2023. — Vol. 4, No. 8. — P. 239–243 ; 2024 年中国工艺美术行业全景图谱 (China Arts and Crafts Industry Overview 2024). — 2024.
27. Japan National Tourism Organization; Ministry of Economy, Trade and Industry (METI). *Traditional Craft Industries Designation Update; Japan Handicrafts Market Report*. — 2024–2025.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>